

เทศน์เช้า วันที่ ๗ เมษายน ๒๕๕๖

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

วันนี้พระรีบไปเมืองกาญจน์ เมืองกาญจน์มันไกล ถ้าไปมันไปนาน

ชีวิตของคนมันสำคัญนะ เวลาบวชมาแล้ว เห็นใหม่ เพื่อจะพยายามให้ตัวเองพ้นจากทุกข์ ยังต้องหาที่เป็นสัปปายะ ที่สัปปายะที่ต้องออกป่าออกเขา ออกป่าออกเขามาถึงเพื่ออะไร? ก็เพื่อเรา นี่แหละ เพื่อตัวเองไง ชีวิตนี่คืออะไร? ชีวิตนี่คือไออุ่น ชีวิตนี่คือการเกิดการตาย แล้วชีวิตนี่เกิดขึ้นมาเกิดขึ้นมาจากอะไร?

ชีวิตนี้มันมีกรรมนะ กรรมของเราทำให้เราเกิดมากับพ่อกับแม่ เวลาอยู่กับพ่อกับแม่ พ่อกับแม่ จะมีความผูกพันมาก แต่ลูกขณะที่เป็นเด็กจะไม่มีสมาธิเรื่องพ่อแม่มาก แต่พอเวลาเกิดขึ้นมา อายุสูงขึ้นมาๆ จนกว่าตัวเองจะมีลูก

อชาตศัตรู เห็นใหม่ เวลาอยากได้สมบัติ คิดฆ่าพ่อเลยนะ เวลาโดนพระเทวทัตหลอกให้ฆ่าพ่อ จะฆ่าพ่อก่อนเพื่อจะยึดสมบัติ แล้วตัวเองก็เอาพ่อไปขังไว้ เพราะมันมีคุณงามความดีในหัวใจ คิดจะฆ่าพ่อแต่ไม่กล้าลงมือ เห็นใหม่ กักขังไว้ให้ตายเอง

แล้วตัวเองก็พอดีมีภรรยา ภรรยาท้อง เห็นใหม่ ถึงเวลาที่สมควรเวลาเขาฆ่าส่งข่าว หนึ่งพ่อตายกับลูกเกิดมานี้ จะมาส่งข่าวพร้อมกัน ให้ใครจะบอกก่อน บอกให้ลูกเกิดมาบอกก่อน พ่อบอกลูกเกิดบอกให้ปล่อยพ่อ เห็นใหม่ แต่ปล่อยพ่อปล่อยไม่ทัน เพราะพ่อตายไปแล้ว

นี่ความสำคัญ ชีวิตนี้มันความรู้สึกรู้สึกของใจ ใจเวลามันเติบโตขึ้นมาพอถึงที่สุดแล้ว มันจะรับรู้ไปต่างๆ แต่ถ้าเรายังไม่ถึงที่สุด เรายังไม่มีความผูกพัน ไม่มีลูกนะ เราจะไม่รักลูกของเรา นี่ถ้าพ่อแม่รักลูก จะรักลูกมาก แต่คนที่ยังไม่รักลูกไม่มีอะไร ก็ไม่คิดถึงหัวอกอันนี้ ถ้าไม่คิดถึงหัวอกอันนี้ นี่กรรม

คนเราเกิดมาไม่ใช่เกิดมาเฉพาะเราคนเดียว การเกิดมานี้มีกรรมผูกพัน ถ้ามีความผูกพัน ชีวิตนี้มีกรรมผูกพันไปต่างๆ พอกรรมผูกพันไป มันก็เกี่ยวพันกันไป เกี่ยวกันไปด้วยตั้งแต่พ่อแม่ลูก ปู่ย่าตายาย ต้องมีความสัมพันธ์กันมา เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกไว้ในธรรม

“คนที่เกิดมาในโลกนี้ ไม่เคยเป็นญาติกัน ไม่มีเลย ต้องเป็นลูกเป็นญาติกันมาแต่ชาติไหนๆ” เพราะการเกิดการตายมันมีความสัมพันธ์กันมาตลอดไป กรรมมันเกิดสภาวะแบบนั้น

ถ้าเกิดสภาวะแบบนั้น เวลาเราเกิดขึ้นมาแล้ว ความทุกข์ความยาก ถ้าเป็นวัย เห็นไหม มัน เป็นไปตามวัย ถ้าเป็นของวัยเด็ก ความใจร้อนมันคิดว่าผู้ใหญ่มีความกดดัน ถ้ามีความกดดันไม่ ยอยากให้เป็นไป ไม่อยากให้ผู้ใหญ่มั่นเป็นไปอย่างนั้น แต่เวลาเราโตขึ้นมา ผู้ใหญ่เวลาคนที่มียายุ มาก เวลามองถึงชีวิตแล้วสงสารลูกมากเพราะอะไร?

เพราะชีวิตของผู้ใหญ่ผ่านโลกผ่านสงสารมามาก พอผ่านโลกผ่านสงสารมา เห็นความไม่ ปลอดภัยในชีวิตนี้ ว่าจะมีภาระต่างๆ ต้องรับผิดชอบ จะฝึกปรีอไว้ จะฝึกปรีอไว้ แต่จะฝึกปรีอ ขนาดไหนก็เป็นความคิดเพราะอะไร?

เพราะเราก็เคยเป็นเด็กมา ถ้าเราคิดถึงเวลาเป็นเด็กมา เห็นไหม เวลาพ่อแม่นี้ เด็กจะเบื่อกับ พ่อแม่มากกว่าพ่อแม่บ่น แต่พ่อแม่บ่นก็บ่นเพราะรัก รักลูกถึงได้บ่นลูกมาก แต่ลูกไม่ยอมให้พ่อแม่ บ่น มันเป็นไปตามวัย เป็นไปตามกรรม แล้วสภาวะแบบนี้จะเป็นไปตลอดไปถ้าเราไม่สามารถ ชำระหัวใจของเราได้ เราจะต้องเกิดต้องตายในสภาวะโลกนี้ตลอดไป

ชีวิตนี้มันถึงว่า ชีวิตนี้คืออะไร? พระสารีบุตรว่า “ชีวิตนี้คือไออุ่น” ชีวิตนี้คือจิตของเรา เท่านั้น จิตนี้มันตั้งอยู่บนกาลเวลา มันมีพลังงานของมันตลอดไป

แต่ชีวิตของเรามันมีกรรม มีขันธมาร ความเป็นมารในชีวิตของเรา มารมันจะบังคับให้เรา เป็นไปตามจรตนิสัย เด็ก จรตนิสัยของเด็กก็ไม่เหมือนกัน โทสจรต โมหจรต แล้วแต่คน โมหจรต เชื่อคนง่าย ก็แล้วแต่ว่าจะหลงไปให้คนหลอกคนลวงไป โทสจรตก็เอาแต่ใจตัวเองตลอดไป นี้ โทสจรต โมหจรตแล้วแต่จรตของจิตใจแต่ละดวงเป็นไป

ความเป็นไปของจรตนิสัย ความเป็นไปของวัยมันจะดึงให้ความเจ็บปวดเกิดขึ้น ความเป็น พ่อเป็นแม่ เห็นไหม พ่อแม่มีมากเลยต้องการให้ลูกประสบความสำเร็จ แต่ลูกบางคนก็ประสบ

ความสำเร็จ บางคนก็ลุ่มๆ คอนๆ มันเป็นไปแล้วแต่กรรม กรรมของสัตว์โลกมันเป็นไปสภาวะแบบนั้น เราว่าแต่กรรม

แต่กรรมมันอยู่ที่ไหน? กรรมมันคือการกระทำของเรา เรากระทำขึ้นมาที่อยู่ในอำนาจของเราใช่ไหม? ถ้าเราทำดีก็ได้ดี เราทำชั่วก็ได้ชั่ว แต่เราทำมาเมื่อไหร่เราก็ไม่รู้ เพราะมันหมุนเวียนไปเหมือนการขับรถไปบนถนน มันคดโค้งไปอย่างไรมันต้องคดโค้งไป เส้นทางชีวิตเป็นแบบนั้น มันคดโค้งไปตามทางอำนาจของกรรม มันจะคดโค้งไปขนาดไหนมันจะคดโค้งไป คดโค้งไปเพราะสิ่งที่ทำมา

แต่เราทำสิ่งนั้นมันต้องวางไว้ใจ วางให้ได้แล้วเริ่มต้นปัจจุบันธรรมตลอดไป ถ้าเริ่มปัจจุบันธรรมนะ ถ้าวันนี้ดี พรุ่งนี้ก็ดี องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ให้เชื่อสิ่งต่างๆ ทั้งนั้นเลย ให้เชื่อเรื่องกรรมเรื่องการกระทำ เห็นไหม การกระทำเราทำดีต้องได้ดี ทำชั่วต้องได้ชั่ว แล้วถ้าเราทำดีตลอด บางคนมาบ่นว่าทำดีมาตลอดเลย ทำไมยังไม่ได้ดี

ทำดีมาตลอด ความดีคือความดีนะ มันได้ดี ได้ดีเพราะเราทำความดีมาแล้ว ทำความดีความดีสมควรแก่เรา แต่สิ่งที่รอบข้างเรามันหมุนเวียนมา มันเป็นเรื่องสภาวะกรรม

สภาวะกรรม เห็นไหม อย่างเช่นสภาวะลูกหลานของเรา เราจะให้เป็นตามความสมควรปรารถนา มันสมควรปรารถนาก็มี ไม่สมควรปรารถนาก็มี แล้วคนอื่นคนนอกเขายิ่งกว่าลูกหลานของเราเพราะเขาเป็นคนอื่น คนอื่นคนไกลก็กันไปตามของเขา เห็นไหม เขาไม่มีความเห็นของเรา ไม่อยู่ในอำนาจของเราหรอก เขาหมุนออกไป

นั่นสภาวะกรรมอย่างนั้น มันยังหมุนออกไป ชีวิตมันก็เกาะเกี่ยวกันไป เกาะเกี่ยวกับสภาวะสิ่งนั้น มันเป็นความทุกข์ความยาก มันถึงว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนเรื่องธรรมเินยอมรับเรื่องโลกให้เป็นเรื่องโลก เรื่องธรรมเินให้เป็นเรื่องธรรมเิน เรื่องโลกต้องรักษาเรื่องโลกไว้ แล้วสภาวะธรรมคืออะไร?

สภาวะธรรมคือรักษาตนเิน เรื่องของเขาเป็นเรื่องของเขา เรื่องของเราเป็นเรื่องของเรา ใครเจ็บไข้ได้ป่วย พ่อแม่เจ็บไข้ได้ป่วย เราอยากเจ็บไข้ได้ป่วยแทน มันก็เจ็บไข้ได้ป่วยไม่ได้ เรื่องของเขาเป็นเรื่องของเขา เรื่องของเราคือแก้เรื่องของเราที่ต้องทำความสงบของใจเข้ามา ให้ทำความ

สงบของใจเข้ามา เขาจะทำดีมันก็เป็นความดีของเขา เขาจะไปทำความชั่วก็เป็นความชั่วของเขา ความชั่วความดีของเขามันก็ให้ผลกับเขาตลอดไป แต่ของเราต้องทำความสงบของใจเข้ามา

ถ้าทำความสงบของใจเข้ามา ใจเป็นธรรม เห็นใหม่ รับสภาวะสิ่งนั้นได้ สิ่งที่เกิดขึ้นมา สิ่งที่เป็นไปตามสมความปรารถนา-ไม่สมความปรารถนานั้นมันก็เป็นไปตามธรรมชาติของมัน แต่ใจของเราก็ไม่ไปเคียดรื้อนไปกับเขา นี่สภาวะธรรม เรื่องของธรรมคือเรื่องรักษาใจของตัว เรื่องของธรรมคือเรื่องการแก้ไขใจของตัว

ถ้าใจของตัวแก้ไขได้ สิ่งสภาวะนั้นก็จะเป็นไปตามสภาวะของเขา เป็นไปตามสภาวะแบบนั้น แล้วธรรมอันนี้มันจะไปเสริมด้วย เสริมได้ด้วย เห็นใหม่ เสริมได้ด้วยว่าเพราะเราไม่ไปส่งเสริมไปถึงให้เขาเป็นสภาวะที่เราต้องการให้ เป็นไปตามกระแสอำนาจของกรรม แต่มันเป็นไปอำนาจของธรรม เพราะธรรมนี้แผ่เมตตาไป

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมแล้วอยากให้สัตว์โลกนี้รู้ธรรมหมด อยากให้สัตว์ชนสัตว์ไป แล้วก็วางศาสนาไว้ เห็นใหม่ ให้มีทาน มีศีล มีภาวนา คนทำทานบางคนยังทำไม่ได้เลย ทำได้ยากมาก คนมีศีล คนมีภาวนาขึ้นมา นี่ธรรมเริ่มเป็นสภาวะเป็นธรรมเข้ามาที่ใจของเรา เราแก้ไขใจของเราขึ้นมาจนถึงที่สุดแล้ว เราเห็นชีวิตของเราขึ้นมา มันสลดสังเวชมาก แล้วมันจะปล่อยวางไว้อย่างนั้น เข้าใจเรื่องชีวิตทั้งหมด

คนภาวนา เห็นใหม่ คนเขาบอกว่าเราจะศึกษาโลก เราต้องเข้าไปอยู่ในโลกแล้วเราจะเข้าใจเรื่องโลกมาก แต่ความเข้าใจผิดเลย เพราะเรื่องของโลกมันเป็นเรื่องของเปลือกของชีวิต ชีวิตนี้สังคมนั้นมันเป็นเปลือกๆ เท่านั้น เราอาศัยสังคมไป สังคมอยู่กับเรา เราก็อยู่กับสังคมไป แต่เรื่องชีวิตจริงคือความเป็นอยู่ของเรา

ถ้าเป็นอยู่ของเรา ความรู้สึกของเรา ร่างกายของเรา เรื่องหัวใจของเราสืบต่อไป มันจะเห็นสังคมเปลี่ยนไปตลอดไป สังคมเป็นยุคเป็นสมัย ยุคสมัยเปลี่ยนไป แฟชั่นเปลี่ยนไปตลอดไป เป็นยุคเป็นสมัยเปลี่ยนไปตลอดไป เปลี่ยนไปอย่างนั้นแล้วก็เวียนไปๆ เป็นวัฏฏะ

วัฏฏะจากโลกภายนอก-วัฏฏะจากโลกภายใน ถ้าโลกภายในยังเกี่ยวข้องไปกับเขา มันก็หมุนเวียนไปอย่างนั้น สังคมเป็นยุคแล้วยุคเก่าเปลี่ยนไป แต่ชีวิตคืออันเดิมใจ จิตใจนี้เป็นอันเดิม

เห็นสภาวะแบบนั้นตลอดไป แล้วเข้าใจแก้ไขสิ่งนั้นได้ ไม่ติดไปกับเขา แต่คนติดไปกับเขามันต้อง
ตื่นโลกตื่นสงสารไปอย่างนั้นตลอดไป

นี่ตื่นโลก โลกเป็นแบบนั้น ถ้าเรายังยึดโลกไม่ได้ เราต้องปล่อยโลกไปตามเรื่องของโลก
เขา แล้วรักษาเรื่องของใจ เรื่องของธรรม

เรื่องของธรรม เห็นไหม ชีวิตนี้อาศัยธรรม สิ่งที่เป็นสภาวะธรรมนี้ให้ชีวิตนี้อาศัย ถ้าชีวิตนี้
อาศัยได้ ถึงที่ฟังได้จนเข้าใจได้ โคนำฝูงเง องค์กรสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ฉลาด พัน
ออกไปจากกิเลสก่อน พันออกไปจากความยึดมั่นถือมั่นของใจ ความยึดมั่นถือมั่นของใจ เรายึด
แล้วเราก็อทุกข์ แล้วสิ่งที่เราปรารถนาให้เป็นไปตามปรารถนาของเราที่ไม่สมความปรารถนา เรา
ทุกข์ ๒ ชั้น ๓ ชั้นนะ สิ่งที่เป็นความปรารถนาไม่เป็นตามความปรารถนาจากภายนอกเรื่องของเขา

แต่สิ่งที่เป็นความปรารถนาไม่เป็นความปรารถนาของเรา เรื่องของใจเรา ถ้าเรารักษาใจ
ของเราได้ มันเริ่มเป็น ๒ ชั้นใจ รักษาใจเราได้ ใจเราสมว่าสิ่งนั้นเป็นสภาวะธรรม สิ่งนั้นเป็นเรื่อง
ของกรรม กรรมเกิดขึ้นแล้วเป็นสภาวะธรรมเกิดขึ้นอย่างนั้น แล้วมันเป็นสภาวะธรรมไป เห็นสภาวะ
สิ่งนั้น ยอมรับสภาวะสิ่งนั้นได้ ใจก็ไม่เป็นทุกข์

ใจไม่เป็นทุกข์ เราก้ไม่เป็นทุกข์ เขาจะเป็นทุกข์เรื่องของเขา นี่แก้ไขอย่างนั้น ถ้าแก้ไขอย่าง
นั้น มันลำบากขนาดไหน ความลำบากมันเพราะอะไร? เพราะมันเป็นสภาวะธรรมที่ว่ามันไม่เห็น
ตัวตน

สิ่งที่เป็นสภาวะธรรม เห็นไหม สภาวะธรรมกับอริยสัง ธรรมที่เป็นอริยสังคือความรู้จริงเห็น
จริง รู้แจ้งเกิดขึ้นมาจากใจ สภาวะธรรมคือเรื่องของโลกมันหลอกขึ้นมา หลอกดวง เห็นไหม
ความคิด ความปรุง ความแต่งเป็นขั้นๆ เป็นอารมณ์ขึ้นมา อารมณ์จรขึ้นมาในหัวใจ แล้วทำให้ใจนี้
ฟุ้งซ่าน เห็นภาพจากภายนอก เห็นสิ่งต่างๆ เกี่ยวพันจากเรื่องภายนอกขึ้นมา แล้วก็เกี่ยวพันเข้ามา
ในหัวใจ แล้วหัวใจก็ฟุ้งขึ้นไปฟุ้งขึ้นไป ยับยั้งสิ่งนี้ไม่ได้

นี่ยับยั้งสิ่งนี้ได้ เรื่องโลกจากภายนอกมันเป็นเรื่องโลกเป็นวัตถุเลย แต่เรื่องโลกในหัวใจ
ของเรา เรื่องความคิด ความปรุง ความแต่งนี่เรื่องโลกในหัวใจ มันก็ทำให้ใจนี้ฟุ้งซ่านไปตลอดไป
เราต้องใช้สติสัมปชัญญะยับยั้งสิ่งนี้ได้ ให้โลกในความคิดของเรา โลภียะ เห็นไหม ความคิดนี้เป็น
โลภียะ สิ่งที่เป็นโลภียะให้สงบตัวลง ให้เป็นโลกุตตรธรรมขึ้นมา

สิ่งที่จะเป็นโลกุตตรธรรมขึ้นมา สภาวธรรม อริยสัจมันจะเกิดเกิดตรงนี้ เกิดตรงที่ว่าใจ เป็นไปตามธรรม ใจเป็นไปตามธรรมแก้ไขธรรมได้ แก้ไขสภาวธรรม ธรรมอันถึงว่าอกุศลธรรมนี้เป็นธรรมอย่างที่ว่าให้ความทุกข์กับหัวใจ กุศลธรรมให้เป็นบุญกุศลให้เกิดขึ้นในหัวใจ แก้ไขสิ่งนี้เข้ามาจากภายใน ย้อนกลับเข้ามาภายใน ทำภายในให้มันปล่อยวางให้ได้ โลกจากภายในหัวใจก็จะหลุดออกไปๆ

ความเห็นหลุดออกไปนี้มันแปลกประหลาดมหัศจรรย์ตรงนี้ ตรงที่เห็นกิเลสขาดออกไป จากใจเป็นชั้นเป็นตอน สิ่งที่เป็นชั้นเป็นตอน ชีวิตนี้สะอาดขึ้นไปเป็นชั้นเป็นตอน สิ่งที่ว่าใจนี้ อาศัยธรรมอาศัยสิ่งนี้ได้ แล้วยืนตัวอยู่ได้

สิ่งที่ยืนตัวอยู่ได้ เรื่องโลกเป็นเรื่องปลีกย่อยเลย เป็นเรื่องสภาวธรรมนี่เรื่องของโลก หมุนเวียนไปสภาวะแบบนั้น เพราะว่าอะไร? เพราะเราจะแบกได้มากกว่านั้นอีก ถ้าเราย้อนอดีตชาติได้ ทำสภาวธรรมขึ้นมาเห็นอดีตชาติ เมื่อชาตินั้นเป็นอย่างนั้น เมื่อชาตินั้นเป็นอย่างนั้น แล้วเคยมีลูกมีหลานมาเป็นอย่างนั้น มันยังแบกรับภาระอย่างนั้นยิ่งหนักหัวใจเข้าไป

แต่ถ้ามันมีธรรมในหัวใจ มันปลดเปลื้องได้ ถ้าไม่มีธรรมในหัวใจ เห็นไหม ลัทธิศาสนาต่างๆ เขาไม่มีสภาวธรรม เขาระลึกชาติได้ เขาจะตื่นเต้นไปกับนั้น แล้วจะทุกข์ยากโศกเศร้าไปอย่างนั้น

แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเวลาตรัสรู้ธรรม เห็นไหม บุพเพนิวาสานุสติญาณ รู้อดีตชาติขึ้นมา เราเคยเป็นแบบนั้น เราเคยเป็นกษัตริย์อย่างนั้น เราเคยเป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์นั้นๆ แล้วมีลูกมีหลานมา มันเห็นสภาวะอย่างนั้นแล้ว เราเคยเป็นสิ่งนั้นมา แล้วมันสลดสังเวช

นี่ชีวิต ชีวิตนี้เคยเกิดเคยตายมาในภพชาติต่างๆ มหาศาลเลย แล้วก็เกิดตายมาในภพชาติปัจจุบัน แล้วเราสร้างคุณงามความดีในกระแสของธรรม ไม่ใช่สร้างคุณงามความดีกระแสของโลก สร้างคุณงามความดีกระแสของโลกเห็นไหม อ่อนวอนขอเอา ขอเอา ต้องการปรารถนาแล้วก็เช่น ใหว่ไปตามกระแสโลกของเขา

แต่สภาวธรรม เห็นไหม เราทำนะ เราให้ทาน เรายุติศีล แล้วเราทำภาวนาเพื่อรักษาใจขึ้นมา นี่รักษาธรรมในสภาวธรรมเพราะมีธรรมอยู่ มีครูบาอาจารย์อยู่ ชี้นำให้เราเข้าถึงสภาวธรรมได้ เราถึงต้องแก้ไขใจของเราเข้ามา

ชีวิตจากเรื่องทุกข์ยากจากภายนอกเป็นส่วนหนึ่ง ชีวิตทุกข์ยากจากชีวิตของเราเองเกิดมาอีกส่วนหนึ่ง ชีวิตของเราเองทุกข์ยากมาก ทุกคนทุกข์ยากมาก เพราะทุกข์เป็นอริยสัจ ทุกข์นี้เป็นความจริง ทุกข์ยากขนาดไหนแล้วเราจะแก้ไขให้เห็นวิมุตติสุข ความสุขในการปล่อยวางทุกข์ไว้ตามความเป็นจริง

ทุกข์ควรกำหนด สมุทัยควรละ ละแล้วเกิดนิโรธะ นิโรธดับหมดเลย ดับสิ่งนี้ตามความจริง ดับหมดทั้งหมดเรื่องกิเลสขาดออกไปจากใจ ชีวิตนี้ถึงบริสุทธิ์ใจ แล้วชีวิตนี้เห็นเรื่องชีวิตของโลก เขาต้องหมุนเวียนไปกับชีวิตที่ปล่อยวาง มันถึงจะเป็นชีวิตเดียวกัน ชีวิตเดียวกันเพราะใจดวงเดียวกัน

ใจที่เป็นทุกข์ก็เป็นทุกข์แสนทุกข์แสนยาก ใจที่เป็นธรรมขึ้นมามันปล่อยความทุกข์ทั้งหมดแล้วมันเป็นความสุข อันนี้เราไม่เคยเห็น แต่มันรับสภาวะได้เพราะเป็นชีวิต ถึงต้องศึกษาไปศึกษาชีวิตของเราเอง แล้วจะรู้เรื่องชีวิตของเราเอง แล้วเราแก้ไขกิเลสของเราเองตามสภาวะธรรมที่ครูบาอาจารย์สอนนั้น เอวัง